

نایا خواوهندی یه زیدی به کان مه له کتاوس ته وته می بوو؟

سه رها تا:

د. حسین قاسم العزیز

داستان نووړز لیکن . هه روها نو باه تانای که به یوه نندی یان به پنج و بناوان کورده کانو سومه ریبه گانه وه هیه ، سه باره ت به یوه که نه مان نه وه ی له ویشره وه داهینه رانه له سازدان وینه ریژی (تصویرات) ی له ستازی (Fantastic) . هه روها له سازدان باه و پرگه و له سانه کانیاندا .

له نه نجاس لیکولته وه ی باسه که دا ، که یه شته به وه ی که سه رچاوه ی داستانه که ، به ستراوه به نه سانه ی خواوهندی سومه ری (دموزی و) ، دوه که وتی له سه ری سالی سومه ری دزاگنوک Zagmok یو خواوهندی که موزی بایل به کان له جه ژن سه ری سالی نه که تری - Akitu ، به یوه خواوهندی و تاوڑه ی سوړه به حه راز به کانو خواوهندی هه له که تاووس له جه ژن سه ری سالی به زیدی به کاند . وه کونای هاتی به سه رکه وتی کاوه ی ناسگر به سه ر زو حالو که به نه وه ی نه خستو تاج بو له ریدون .

که رچی چاره سه زکرن کیشه که مان لیرده به سفو به رفه روان یه نه که روه ، هه مان که توه بو درسه یی که تولتر له داهانو دا . وه واش بوی چووین ، که خواوهندی به زیدی به کان هه له که تاووس له باشماوڑی (بقایا) نه ته وتی به سه رسته وه سه ری هه لداوه (هاتوته دی) . نه ممش یو یستی به لیکولته وه وخته وویکی به رفه روان باوه ره دیزینه سه رده نای به کان هه به . نه شمان توان له ممش له نه جام بدین ، چونکه تم کور ته باسه که هه ره نده ی به په روه بوو .

ناهه ننگه گیزان که لانی هه ریبه که (حیراتو ، باکوری سوریاو ، روژواوی نیران) به یونه ی جه ژن سه ری سالفه وه له هاری هه مو سالی که دا . له سه رده نای مانگی نیساندا ، که به مانگی به که م داده نری له سانسانه ی هه مو له که گلانه دا . له جه ژنو ناهه ننگه ی به خوشی به سه ربون خواوهندی له سانه ی ، یان لاره مانگی خوراق داموو که سه رسد نازله در اووه ده گیزه درا (ده کهرا) ، که له سه رده نای کورانی و هری به هاردا به رله که اووه نازا دیوه . سه رده نای ناهه ننگه له باکوری حیراته وه له ناوچه شاخو ی به کانه وه ، دهستی که کوروه . له بوچه و نه شپدا ، پشم

به زیدی به کان ، که به شی هه ره ژوریا ن کورون ، هه ناوه که نیستاش له باکوری حیراق له شونه شاخو ی به کان ده ژورین ، هه نه کیشیان له ده روه ی حیراق ده ژورین . دوو کتیه به ترخیان هه به :

- 1- جلوه ، که شیخ هدی کوری مسافر (۱۹۷۱/ک/ ۱۰۷۱ - ۱۰۵۷/ک/ ۱۱۶۲) دای ناوه وتی دا له پنج و بناوان دیزیری به زیدی به کان ددوتی .
- 2- له نری تریان و کتیه وده هه . هه دوو کتیه که به زمان کور دین .

به زیدی به کان له و باوه رده ان ، که هه له که تاووس ه خواوې شهر (شهبان) ه ، بویه ده یه سه رسن و ریژی له که رنو لئی نریک ده که ونه وه ، قوربان ی شیکش ده که ن . به زیدی به کان له دوو کتیه به ترخه دا ، ژور نه سانه و حیکایه ی تو سه راوه ونه چنی (نه خیار) ی ده مادم گیزه رواه یان بو به چی ماوه .

به زیدی به کان جه ژن دیزیری خو یان هه به ، که به ناو بانگتر یان جه ژن (سه ری سالی) ه ، هه ناو تر شی نه و جه ژنانن که به لاسا یرو نویه به جه ژن مو سلما ته کانو مسیحی به کان ویریا نگر توه ، چونکه دراوسی سوونو چاویان بر یوه ته نه ری کومه لایه تی به لندی .

زانایانو نویزه روه و کان له سه ر ناوان بنچینه ی خواوهند (هه له که تاووس) ، بیرو و بوچوون جبارا و جبارا یان هه به . له بهر نه وه که ی بوچوونو بیرو وای بهر بهر هاتو نه که ریو تاوواتری به نه وای پست به هیچ لایکیان به ستری . به لام به یی بوچوونو چاره سه ری خوم له دوا لیکولته وه ، نیسو نه سو اووه بو قولای کیشه که له رابو رو ویکی فره کوندا ، له هه ری باکوری حیراقو نه وه هه ریته ی که دراوسی به حیراقو ی به که ران په ده ای په که نه سانه ی کان داستانی نه وړ ژودا ، یوم روون بوته وه ، که هه شتاوه کور ژور باه ی گرنگه هه به گیاتیکی زانسق چاره سه ر نه که اووه ، بیرو وایکی نه چیری به په لکه وه متیق دار یژراو ، له سه ر نه مته نه هین او ته کاوه . هه نا یو تارنی کیشه که ی له بهر مته یی چاره سه ر بکری . جاری له وتی هه به بیرو واکان لیلو نادبارن ، سه رچاوه کانیان ده در اهی شوین کان په ییدو ونو کور یی بونه ی زهی

نیاندرتال - میزوی سمره لندان به زوری دهگه پشمه بو سه مدی سه هونیه نمان دوومین (۵۰۰/۰۰۰ - ۱۰۰/۰۰۰ ز.]. لمتک سمره لجان هندی سمره ای وینیزی باورگی ساویلکه (سازج) کوه کاپه، مرولی لشکورت شاندمن [۵۰ - ۶۰ هزار سال پ. ز.] دهگه پشمه بوی کومه مرولیکی نیاندرتال، لهباشا هم باورمه نه په کاهه پرمه پرمه کوه گشه و گوزان له سمدی مرولی نویدا، که به مرولی ژیر ناوهری (Homo Sapiens) بو له سمدی پرمه دین نویدا، که مرولی کسروماتیون (CRO-MAGNON) وینه یکی له دورمنو سمره لندان له نیوان (۴۰ - ۳۰ هزار سال پ. ز.) قنایه می. . . له باشانو له سمره هم لم جوړه و ولانندا، هه ندی زیندومور و گیان له پرمو رووه گی کیوی دشته کی مالی کران له زموی زاردا چیران (له دور پرمی ۱۰ هزار سال پ. ز.) هوجا هم مروله ژیر و به سلیقه به - دمس کرد به پرمه چپتان خورکی خوی هه نا پیرژیو له کول خوراک خرم کرندومو گیان په دوا دی اینیوه. له دوا دی له موی که توان به له دوا دی له لاشرانی که پیوستی بینی دینت له کاره گی دا، دروستی بکات. . . هه چنده نه نشی توان بکات پرمی سمره کونن له پرمه چپتانی دا - هه نا په دوا دی دمس نمایه کار کردنو جو له. . . دیاره نو کار کرته، گله می په میشکی دوا، لاسوی پیر کرندومی ره سا کرد نو لیری کشتو کالو په خورکردن زیندومور (زیندمان) پشمه بازار گانو نووسینو هه ندی سمره ای زانیاری زانست بوو، وه گه پیشته پله ییاری (حضاره) و شارستان. . .

تویژنومی لمترو بیولوژیار، لمترو لوجیا هیا بز له موهه کن، که گه لال سمره ای گتف - به بی جیلازی، وینیزیو باورگی نه په کامیان نیدا دمرکوت. . . په لام له بهر لاوازی نه توانینان دی سروشت بسوستن، هه تانان پرده پرمه هه نا پیته هه نا پاریندیان بدات له دروستکردن له سخته و خرابیادا. . . هه نا په نا پیکاری موهه کوهه گشه، سمره همدان له لای له موهه سمره ای یانه وینیزی له هتازی پیکهات سمره ای دیاره سروشینه کاتو ره گمزه سادویه کاتو هه شق، که دور پرمی ژینگه سمره ای په کان گریوو، همدو ها له سمره چپاوه ووه گریو زیندومره ای که باویان دمرکوت له سمری موزان. . . فروردیک لنگلیز نووسیدو دینی: «داین له سده سمره ای په کانداه پیدا بوو، له وینیزیان مرمی گیلو نماندو پیر لیلو هیچ له باران بوو، دمرحق به سروشق خرابانو دمره ای نو سروشته دمره کی بی که له همدو لاره دوری دایوون».

له موهه سمره ای یانه، باوریمان موهه هینا - به هزی له نندینه یی نا پیرژیوم، که هیزه کاتو دیاره سروشینه کان چسوار موریان دوه، هیزکی جادویی له همدمدی میتالی یکی همدو زاله به سمره همدو

شیتلدا، له بهر له موهه له نهجاسی لاوازیو گیل خویانه موهه - به بی باورمی خویان، له موهه میتالی یکی هه توان دمیسان لیموشق. . . له بهر له موهه ای دمرسان نه کو دمیسان بو پرمی و زیمرون گیان له موهه پونشی. . . بو پرمه سلیقه هه هاترو پاساییکی تونلوتی زیان دمرساره یی خوار دندو کردنیان بو خویان دانا (زیان) له همدوسری په لنگوشق گرت. . . ریوسان له زیندمیسان له خرمه خوشق و خرمه غیشق گسرت (ENDO GAMY)، ته نیا ریواندا ژن له پیگانه (Exogamy) بیین»^(۳). . . سمره لجان. . . هم باورمه ناکام له بهر ستره به زوری ویشکوتی مرولیو هوشیاری مرولی نویدا، مرولی ژیر (Homo Sapiens) له کار کردن موی ژان کومه لا پل نویدا، له دوا دی له موی هیزی میشکی کوهه اگشه کردنو له ننگر گرتن. . . توانای مرولی له پیر کرندومی رووت - دا، کوهه دمرکوتن، له خیمالی کرندومدا، له هتازی دا، که به بی له موهه نا پیکاری (الابداع) ناپه مودی. . . په لام به هزی کم توانیو ناشقو کم شار مزای له کار کردندا، دمر و کاری له هتازی له واقع دور پرمی پشمه، له موش بوو به هزی له موهه جیلازی هیک بکوتی نیوان سمره خورالی په کاتوه، سمره ایته موهه که کارکی واقیمو کار له چارنومی مرولی دکات»^(۴).

لیکولیموه زانستی کان واده گه بن، که که له سمره تایی - په کان، گه پیشتو ته چوار شیوه له پرم باورمی لایینا، وه هه شومانش له نیو موهه گه لانه تر نیوانه نه ناویه کترو، جوی کرندومیان له یک دی، تویژن گرهانه چونکه پرمه ملدی، هه نا په کاتیان خوی له خوی جوی جوی یه، په همد حال ته همد چوار شیوه کهمو به که به لیمان ممدون:

لشویه جادویی (Magical):

همه شیوه دیاره کاتو هیزه گیان سروشته به وینه میتالی یکی لیکمدانه موهه همدو هدات هم هیزه سروشق مانه دیاره کان به بیی لار مزی مرولی پخانه بهر پار، وک همتیوه کان به گمر باران نه پاریو دوا یی باران پرم له خوی گموره بیکن، دهین سمره ای خاوره کاتیان به فو، لاروشین دکدن. . .

همه روه ها کورده کاتیش له گمر همرسان، له همدو لوجیه یکی ولانه کاتیان - په ناپیچ گریمان، درمنگه پاری، دهین بوونک دروست دکدنو دوی زینتیه موهه جاسورمی گونده که، پا شار وچکه که به خوی خرابو متفاله کاتیان موهه بوو که هه لاند گرتو دچندمریو له خوی مرمز دپاریتوه، که بارانیا بز پاریش هه نا دمله کاتیان و شک نه بیت، زور چارو دسینه چینی لواته که بان هاترته می. . . هم بوو که دمیسان (بووکه به پاران). . . (گورده).

بهره‌دهنده. چونکه له واپاره‌ده، که گیان بریزمونکی زینده‌گی ریلکه‌ونیکه
 یو بوونه‌وېرش، له بهر نه‌وه هندی پی‌دینژن: «دواومری زینده‌گی»^{۱۱۱}
 سه‌بارت به‌ومدی که مروله سره‌نای په‌کان خویان خستوبوه ویز جاویری
 خویانه‌وه، پارمعل له‌ودی دان، کموان نه‌سور بکن. گیان دجولنژو
 دنگیسه‌هه. گیان له‌جسه (لمش): دحیته دهره‌وه له‌کناں
 نوستان، ددگر پته‌وه پوی. هر وه‌ها گیان له‌پرو دره‌خته‌کان، لدوا
 مردنو وشک‌جرون، جارنیک‌دی ژبان یو دغه‌وپته‌وه. نتمه یارپدی
 له‌ودی داون له‌تسوری گیانه‌ومری (الروحي) خویان بکن له‌هموو
 شینکا.

شاه‌واری یسرواپاره‌سه‌رتای په‌کان له‌لای یزیدی په‌کان؟

په‌گومان یونیه‌ی زینی دیرینی کورده‌کان هیچ له‌ یونیه‌ی زینی
 دراوسیه‌کانو که‌لال هاونی‌ن‌ان له‌مهرینه‌که‌دا، دواکه‌وتووتر نه‌پوه، له
 هینانه‌دی دهاښتان تسسوران له‌تازیدا. یوزور دپوونه‌وه لو‌سروش
 گوزران‌گوزره، که له‌ورده‌کان سالدا به‌چاوپانه‌وه روي ددا. وه
 هر وه‌ها، په‌په‌منی‌په‌کومه‌لایه‌ی که له‌نیواناندا هه‌پو، تایست به
 خویان یو، م‌دگر به‌ریزیمیک کم‌چاوازی هه‌پو‌یت له‌شیر، ژبان
 هه‌پو کومه‌ل‌پدا، له‌رووی به‌رهم هینانو جوداوازی له‌سته‌وا.
 گوزان به‌رهم‌سی هر په‌کیک‌یاندا. له‌مش له‌به‌ر نه‌وه پوه چونکه
 به‌رهم‌چینانو ست‌واي گه‌شه‌کردن، په‌په‌نلی به‌سته‌واي وشیاره
 هه‌ست‌کردنوه هه‌پوه. وه‌له‌گر هه‌تاره‌کو نستانه‌تو‌انرا‌یت ددینکی
 نوسراو (تومارگراو) به‌زمان کوردي
 چنگه بکوی‌و‌اپور دوه کوردي په‌کهي.

له‌فرین‌دا، یزدروونیکر پته‌وه؛ په‌ناچاری له‌روشت به‌سرچاوانه
 ده‌پسین، که به‌زمان کوردي نینوشیان لومره‌دگر بن‌درباره‌ی کوردو
 به‌پوتانه‌ی هه‌تقی هندی سره‌ن‌ه‌ج‌ایان‌ل‌ه‌له‌ه‌چینین، له‌نه‌جاسی
 نوزیته‌وه گوزانکاری-په‌ی که به‌سمر مرولدا هاتوره له‌ژبانو
 گوزراناندا، هه‌روها میژوری که‌لال دراوسی. له‌لاخری‌دا ده‌گه‌پته
 له‌وه، که کورده‌فرینه‌سه‌رتای په‌کان، له‌وانیش دیسانه‌تسوراستو
 خه‌پالان‌ی هرستگه‌وایم‌رگی سره‌نای نه‌به‌کاسی خویان هه‌پوه،
 هرورمک ده‌پسین هندی شونه‌واربان هه‌تا له‌روش وک خویان مانو
 پاریزران، وک پاشاوه‌کان‌وایم‌رگ‌کان داپسوردو، که به‌سمر له‌ودی
 مایه‌یت رو‌ومل‌ات، له‌سان هه‌پو‌نوری خوشکه‌روپون یو هه‌نگاران
 له‌کومه‌لگی هار په‌شی‌پوه (مشاهی) یزکومه‌لگی چپانه‌ی. نه‌وجا به‌پس
 له‌وه‌پایم‌رگ سره‌نای په‌کونه‌کان ده‌کونه‌ی یزیشاوی گوزرانو هه‌ل‌د‌پرو
 داگس، جگه له‌ودی چنگش براوه‌ی یزورگر نژو چینه‌وه‌ی شمه‌که‌له
 کومه‌لگانگ دراوسی، که له‌وان گوزراوتر ویشک‌وتووتر برون. به‌لام

هو پاشماوانه‌ی که له‌پاوه‌رگی په‌زیدی‌په‌کانه‌وه سمری هه‌لدایبو، به
 ویتینکی گنشی ماون پاریزگاری جه‌وه‌مری خویان کوردوه، وک:

- ۱- خوی شمر (شپتان)، چوته شویوه (تاووس) پوه، که پاننده‌ک‌وه
 په‌په‌کان له‌پس مراوی ده‌چیت (هه‌له‌ک تاووس) = هرستی تومته‌می.^{۱۱۲}
- ۲- پاوه‌شپان، که گیاد درون ده‌چته جه‌ساومر پوه له‌گیانه‌ومره‌دا
 دژن‌پوه له‌رووه‌کدا سمره‌له‌ده‌تومر له‌مرولدا. لدواد پز برون له
 جه‌سمری مرولدا، لدواي سمرل، ده‌گه بر پته‌وه^{۱۱۳} = هرستی گیان
 (گیانه‌ومری).

- ۳- حرام‌کردن خواردن رووک (کاهو، که‌لرم، غرت‌نایت، هندی
 سه‌وزو کوله‌که)^{۱۱۴} رگوشی گیانداران (به‌رازو، مسای به
 خوی گشت‌جزره‌کان‌پوه، کارماسو، که‌له‌شیر) له‌شیخ دستم
 پوه‌نده‌کان حرامه، یوزیزگرتن له‌شیخ دستم پوه‌نده‌کان حرامه،
 یوزیزگرتن له‌خواه‌نده‌کیان (هه‌له‌ک تاووس)^{۱۱۵} = هرستی تومته‌می.
- ۴- به‌پوززانیش هندی‌د‌ه‌خ‌دی دپار پکراو (هرستی گیان)^{۱۱۶}.
- ۵- لاهنگی به‌کومه‌ل (سماط چلیمه‌ه)، له‌روژنی چوارمچا له
 جه‌رک‌دندا به‌کومه‌ل (لاهنگی تومته‌می)^{۱۱۷} = دگر پرت = هرستی
 تومته‌می.

گه‌هردی بیروپاره‌ی یزیدی په‌سوتای په‌کان خوی‌پوه‌په‌په
 زیدو پرون سه‌له‌مال خراوته چوارپوهی کارنیک‌دن دهره‌کی
 دراوسی: لیرالو... ست.

سامونشا عبدالرزاق الحسی دبرباری له‌وشه‌کاته‌ی که له
 یزیدی په‌کان ده‌ده‌فکران، دمیژنی: کاهو، که‌لرم غرت‌نایتو
 هندی سه‌وزه که به‌پسای سروق به‌په‌په‌دکرن، خواردیان بژ
 یزیدی په‌کان حرامه. . . وک ده‌پسین حرام‌کردن هندی خورک
 به‌نده‌به‌په‌په‌کردنوه. . . که‌سه‌پلیکی دواکه‌وتووه هیچ دانی به
 یزیدی په‌کان ناپه‌خشی، چونکه لاس‌لای‌لویا، که‌د. ساس سعید ناواین
 ده‌تقی به‌پسای مرول په‌په‌په‌ناکرن، هر وه‌ها کدو (کوله‌که) . . . له‌ودی
 راستی یت تم‌شه‌کانه‌ی که حرام‌ن، پاشماوه‌ی یز واپاره‌کونه‌کان یز
 ماونه‌توه. له‌هرستی تومته‌می‌پوه.

هه‌ندی بیروپاره‌وه‌زیات، دبرباری بشچو پتاوازی ناوانانی هه‌له‌ک تاوویس:

له‌مین زه‌کی وا پونی ده‌چیت، که وشه‌ی (تاووس) له‌بهنه‌مخا،
 یزنان‌په‌له‌وشه‌ی (گیوس) پوه ودرگیروه، که به‌واتی (خوام) فیت.
 مه‌سچی به‌کاتش له‌پوتای پوه ودریان‌گروپوه له‌کتبه‌لایینه‌ی کتایانان
 سلطوات کتایاندا به‌واتی (خواوند) به‌کاربان هیناره، له‌پاشا به‌رهمه
 گوزمراه هه‌تا بوته‌هلوات له‌تک یزیدی (خوا) دا، له‌وجا یزیدی په‌کان

لواناتامو، ونگر توو پسر به نازر او که خوباندا پر یوه^{۱۱۱}

تم بیرو راهی همین زگی لهو وده پی خوی بی لیک حماله یوه، که
دییژی: دینزیلیه کان کر نوش همه به پر بنه که مان، که له شیوی
پالنده به کدابه، پی دگوت پت (مملک تلوروس) وه لهو باورمدان، که تم
خوادای لیوان به له هموو بوونه نری (کائن) بی همه بوو له هموو
شوقی تامامیه. هر دو اهدای تم بیرو راهی دییژی: باورده گمان
پنزیلیه کان له نرانموه جاتوو له (ساتموی) بو زردشتی پتوه
هرگر اوبن. هر وه ها له سمری هر و اتو دمنویس: دینچریناوان
لایلی پنزیلیه کان دگهر پتوه بو سزده هس (سانموی)، وه به پی
حکابه نیکموی دگهر پتوه بو لایلی بو زردشتی، چونکه پنزیلیه کان
خوشان دان به مه دا دین، که دوو خواوند همه به پرمستی (غزریو،
شعبتان) به پویست دوزان، وک زردشتی به کان، که به رستو
هر و ستو پویست دوزان. هر وه ها باورمان به بوو (خواهی شهر)
همه، که ره جینو پنزیلیه بو زری نایته کوزایی، دیمان باورمان به
(شعبتان) همه بوو پگومان، که شعبتان به تینا سرجاوهی شهر
به لای، له هر که به پرمستی پویست بو خواراستن له شهر و خرابیه،
دفرسن نه کویکونه بهر شالاری زو لوبو زوداری. ^(۱۱۲)

دبرگری، پی گوتراوه (تلوسنر پسته) له هر جوان شیوه کی و شه منگی
وینته کی.

له لیکو لیکومو عمل سه نگاننل دانراوه کان ماموستا همین زگی که، که
نایه من به کاروباری کوردواری یوه، هر وه ها ماموستا عبد الزاق
الحسی، که به سپوره له میزوی کونو باه خدر به کاروباری میزوی
گشی، هر وه ها د. ساسی سید الاحد، ده گینه لهو کینجامه، که
هموویان لهو باورمدان، که لایلی نیران کاری کردو پسر بیرو راهی
پنزیلیه کان. لپال لشمس ها، لایلی جوله که کانو مسیحی نه کانو
لسلامه کاتیش تاراندیک کاربان کردو پسر بیرو راهی پنزیلیه کان،
سه بارتم به شه پشاور تلوروس، چیروکی نه مرود. به لام کوشیان
دوویات کردو پتوه، که زردشتی مانهوش بعضی خویان کاری گسر
بوون. سه بارتم بهوه که پنزیلیه کان خواوندی غرو شهرمان له لا
پروز بووه، له همان کاتدا، به تاییلو زهرت باه شعبان داوه به خواهی
شهر، که کوشیان له شیوی (مملک تلوروس) دا نه نمری بووه. (واته:
نونه نری خواهی شهر). هر وه ها به جیواوا، بان به وینتی راسته غو،
بان تاراسته غو به پنجیمان بو تدمسیران لایلیه کونو کان حیران
هر یو کردووه.

هموزی، بان (تاووسی) دوو نوانتن بو یک خواوند. وک له نیمه
روونه، وک هملگر و داگرو روزگار بوته خوی لهوه به رووالنت
وایستری، که دووش جیواوا، وک له مومیش گوزان له کاروگر شکر
مهرکزی همه به کیکاندا ووی ها، به یونه دوتایی زمانو شوق.
هر چمنده شمش شق لهو اسی به ناگرو، که هر دوویان - هموزی
تلوروس، دوو ناو بو یک خواوندو، هر دوویان له غوشی و شایلی (له
بهمشت، بان گیتی زینشومرود) دورو خراوندومو کومتو بوته پیر
باری شمشکنجهو ناغوشی. وه لهو روودانی که به سمر گوزان نیانکو
کاروبارو مهرکزی هنر دوویاندا هاتوره، له دوی جیواوونه وی
وچه کانو دورو کومتو به بان له دگری تاراندیک کاری کردو سمر تم
گوزانکاری به. که کات سومی به کان له باگوری هر اقسوه گالیان
گواسته بو باووری حیران، که شونه لویه که کاشندا دست به راری
نانوناته که (ناتول هموزی) نه بوونو پاراستان. به لام (هموزی) له
سمر حسی پایله کاشندا گوزانگی به سمر دا هاتو بو به (تاووز) لکن
سوی به سمر ایله کان له باگوری سوربا. وک لهو کورده کوزانه کی که له
ولاده کی خویان نه جوو لانو خیشتاوه. هتاوه که نازنه کی که له
گردای روزگار بوو گوردها به (تلوزی)، هر له میزوه (مملک
تلوروس) داهات. دشتوانین بلین به پنجمه اتوه راستره: بشهر بل

ماموستا عبد الزاق الحسی باه پی به پشوپاران شوانان (مملک
تلوروس) نمداره، به لام هر چیرو کوه حکابه تانه کی که له (مملک تلوروس)
دمنویس، دیکر لیکومو دییژی: دینزیلیه کان وادمین هر و پورنوم
(کون) له دور هیز پیک هاتوره. هیزی غرو هیزی شهر. هیزی خیر، که
(خواهی مزن) پیکس هیزی شهردا، که (شعبتان) به زالیبووه له
دسه لان (مملک کورت) دمری هتاوشوره. هر و کوزردشتی به کان
باورمان پتوه همیه، که دوو خواوند همه به: خواوندی خلی، که
(هر مزمو)، خواوندی شهر، که (هر مزم) به. لیردا، وه به پی شیلی
پنزیلیه کان، شعبتان له شیوی شریشتی دمر کوروا. له دوا
دمر کورده کی گوتراوه لهوو کومتو پتوه، کارو، مایه هملگرسان
شهور شریو لازمو خرابیه به که. له هر کوه خویان له نارهینان
دورهمیز دگر نو، حکایه (دانش و مارو تلوروس) که له توارتدا
هتاوه به سمری ده کتیک ده کتو وادجیتیه دلپاتوه، لهو (تلوروس) به، که
له بهمشت دمر کوروا ^(۱۱۳)

له پاشا ماموستا الحسی له جیزل سمری سالی پنزیلیه کان دمدوی
دییژی: [پنزیلیه کان وای بو دچمن (مملک تلوروس) لهو پر زودا، واته
جیزل سمری سالدا هتاوه خرابی بو سمر زوی بو له دوی (موساخ)
غزریو هتاوه کان له فر لیل هر ایه کان روزگار بکات ^(۱۱۴). هر وه ها
دییژی: فر شیلی له پیر چار کولو، له پش لوهی له به همه شت

ناوانته که له پيش دا (ناوس - تاووز) بووده په زېږه برون سالدو سرده م
گورده او په (دموزي). له هغه له تڼک باوږگه ي په زېږدي په کوننه کاند
ده گونجيت .

وه نيټ هيمای خواوه نلده کان : (دموزي) سؤمري (نوموزي) بايلو
(تاووس) ي په زېږدي (تاووزي) سوريه حمرانيه کان ته نيا له تاووز لدا
له يه کوه، تزېکن ، بلکه هتا راده يکي فرش له رووي بيژهي يوه له يه ک
دچن . له بهر له واهر زده گڼ ، که هر به کڼ له دموزي تاووس ،
تاووز له بهر دگوه هاتوونه خواري هيج گير وگرفي له وده دازيه ، نه گه ر
جياوازي که نيټه نيوان پنه کاته وه سه بارت به يوه که گ وړانگاري يان
به سرده هاتيو جياوازي له گوگردن همدئي پيندارو وي داب ، له نيوان
همدئي کومف د حور له يه ک ، بيټي سرده پو شوين ، خواومندي (دموز)
دعتواري به زمان کوردي بيژري (نوزي ، تاوسي - سوزي ، تاووزي)
چونکه يقي دال دعتواري بگوردر بنه وه به يتي (طوبوت) ، هر وک له
ناوان شاري (داتوق) دا ، زور به ي خه لکه که نو ي دموزن (طاووخ) ،
يان (تاووخ) ، هر وده هاله گوگردن شازچکه دوزخور ماتوو ، دعتواري
بلين (طاووخور ماتوو) و (نوزخور ماتو) ، به لآم يتي (ز) دگوردر يته به
(س) ، وه به پيچموانه شه دعتواري به شاري (سرده) بيژريته (زهره) ،
وک همدئي دتلين : فلان زهره زيه . هر وده يتي (م) دگوردر يته به
(و) له زمان کوردي دا ، وک :

وشه ي (نام) دمبزر يته (تاو)

وشه ي (نيم) به (نيم)

وشه ي (چام) به (چاو)

لهم هلسه نگانندو برادر دکاري يوه ، دعتواري بلين : تاوي
(دموزي) دعتواري به (تاووس) و (تاووزي) گوبکري . به دوروي
مزان ، که وشه ي (تاووز) خواومندي تاووز) خواومندي حمرانيه کان
له موه که ونيته وه . که چري هاته خواره وي بيژري (تاووز) له (نوموز) يوه
هاتيو زوردر يني زده چن ، چونکه يتي شلف ودر گيراي يتي (م) له
وشه ي (تموز) دا . وه دعتيت ناوانن (تاووز) له (تاوس) يوه هاتيوته
خواري ، سه بارت به يوه که هلو سينو دعتواري و استوخو لوي
وهر بگيريت ، چونکه نه هر يمانه ي که سوريه حمرانيه کان نئي دا نيته
چي بوون - و وکو له کتني حمران کوتاوا هالوره ، له نيوان وانو ميديادا
يووه هر همدان هر يټن ، که په زېږدي کان له ديترين زمانه يوه نئي دا
نيته چي بوون ، به لآم ناوانن (تاووس) له تڼک ناوانن (دموزي) دموزي
په لده گه توه ، که چيني ي ناوانن (نوموز) . . .

دعتيت له ووش بکان زايين ، که حمرانيه کان تاوي (نوموز) تموز به مانگي
چوارم دتلين له سالتنه که ياندا . هر وده اين التديم له دله رسته ودا

دهيژي : تورات به ايشکواي په نيمه بچ خواومندي (تاووز) به تاوي
(نوموز) يوه راده کتني . به ميه پنج ناوانن تاوانن (تاووز) دخر يته . نيوان
(دموزي) تاووس) يوه . به لآم کيشي دانان سنووري بوکاميان : راستو ،
کاميان : له پيش نه وي تر دا هاتو ته گور ي ، له ناوانن (دموزي) تاووس)
تاووز يوه پيويستي به لڅکوليته يوه هلسه نگانندو دهراس . بيکي ورده
به ر فراوان هيه . . . ونگه نه و جياوازي يه ي نيوان دموزي تاووس يو
نه ومان رايکيتي ، واهه مسته گڼ ، که دوو خواومندي جياوازي له يه کتر
هيه . به لآم ليمه واي يو دچين هر دوو ناوانته که هي يه ک : اتن ، چونکه
دموزي له باکووري حمران به هر له ودي بگوريزه زينه يوه بونيو سومي يه کان
له باد روږدا په ستر اوه . . . له همدان هر نېدا په ستر اوه ، که سه له ک
تاووس ي نيدا په ستر اوه . . .

ليرده کيشي چواندنم سه له ک تاووس به به بلانده ناسراوي که
يې دهيژري (تاووس) دهينيټه وچاوير ي چاره سره هر سيار بکيش
سر همدلحدت نيا هه ليزانده که له پياوي گونجاندن شتي به شيکه ،
له دوا نه وي که (دموزي) گورداوه به (تاووس) ؟ يان ناوانن تاووس له
پاشماوي په رسته سره نيا يه کوننه کانه وه سري هه لداوه ؟ بلندي
تاووس له زمان هره کوندا ته ونيتم يوه بوه کونمه له يه ک ، که له باکووري
حمراندا له روزان په رستي سره ماتي دا زيلون له و کونمه له به توتومه که ي
خوئي (بلندي تاووس) پهاراستوه و دستيه دراي نه يوه يوه به
زېږه يرون زمان ، گرنگو يابه يي خراوه هتا له لاپان پيرو يوه يوه
که وتونه په رستيو بدل خوشيان ويستوه به چه ندان له سانه يان
ددر باره ي توانو هه يرون وزه نئي دا ، که دعتواري ووهي سزاو نه شکه نجه و
للازه به خه لکي بگه يون داناوه ، له بهر نه ووه خوي خيري ي به ليتا که ورتوله
به هه شت دهر گور . . .

له بار نيکدا ، که دهيتين و ته موم تاووس گورده او ، يان به يوه به
خواومنديک شاپان ريزو ، په رستو يابه يي يدا نيا پيشو له نيټن حوت
خوادوندا خزه به دريخت ، ناوانن نه و خواومند به دمه لک تاووس ،
له چي خوي دابه . . .

سه رچاوه کانو دهر که ناره کان :

- 1- زاناي به نارا بنگه محمد اسين زکي کورته ي ميژوي کورده
کوردستان ، که مامزستا محمد علي حون له کوردي يوه کورده يه به عره ي -
به خفاد ، ۱۹۶۱ - ۲۹۷ هره مه ياتره :
- 2- سامي سيد الاحمد ، په زېږدي کان ، دور په رگه - به خفاد ۱۹۷۱ ز . -
صديق المملوجي ، په زېږدي کان - موصل ، ۱۹۴۶ .
- 3- مامزستا عبدالرزاق الحسني ، په زېږدي کان - بيروت ، ۱۹۸۰ .

- ۱۱- عباس الزماوی، میژووی پزیدییه کان - به خداد ۱۹۳۵ .
- ۱۲- د. شاکر خصیباک، حیراتی باکوور - به خداد ۱۹۷۳، ل ۱۸۱-۱۸۷ .
- ۲- خیرالدین زرگلی - الاعلام - بیروت ۱۹۶۹، ۱۱/۱۵ .
- ۳- محمد امین زکی - کورده کوردستان ل ۲۹۷ و دمرکه ناری و بنووس (۱) .
- ۴- هه مان سهرچاوه، ل ۲۹۷، دمرکه ناری و بنووس (۲)، که به ونه ییکی گشتی له پنج پزیدیوان بیونوومره کان (الکائنات) بو پنج پزیدیوان پزیدییه کان دمدوی .
- ۵- جه ژن سهری سال دکه ونه به کهم روزی چوار شه مه له مانگی نیساندا، که به کهم مانگی له سالنامه می پزیدییه کان .
- ۶- پزیدییه کان، ل ۴۲ .
- ۷- ف. انگلز، لودویغ فیورباخر کوتابی لهسه لهی کلاسیکی له مان له (رووسی)، موسکو، ۱۹۵۲، ۴۸، هه روهه مارکس انگلز (به زمان هه رمه)، موسکو ۱۹۷۰/۶۲ .
- ۸- دینکی، له رهه بنگی زانسی کومه لاپه یی، گوژینی د. احسان محمد الحسن - به خداد ۱۹۸۰ دمرباره ههوسه رمی گوتشی (الزواج اللحمی): ل ۱۳۳، ۴- ههوسه رمی دمرکه ل ۱۳۳-۴ [مه بهست له ههوسه رمی گوتشی لهوه به نایته ژن له ههوسه رمی نزلو خلی بختی، که له به ک گوتشتین، واته خوین و گوتشتیان نیکه له به ک بووی (وهرگیز) .
- ۹- میژووی گشتی هالم، دانای لیژنه به ک له زانایان سوؤلیت به زمان رووسی، موسکو ۱۹۵۵، ۷۳/۱ . هه روهه پشوره: و تاره که می نیمه دمرباره لهسه لهی و هضمی - گوژلاری (آفاق هریبه) سال پنجم ۱۹۸۰، ۱۵۷/۵ .
- ۱۰- د. نهیم فرج، میژووی زیاری هالمی کونوینش میژوو، دیشق ۱۹۷۵، ل ۲۷ (مه بهست له زیاری (حضاریه) . هه روهه پزوره: سفوند (موساوه کتبی) گوژینی جورج طرابیسی، چاپی بیروت ۱۹۷۷، ل ۱۸۰-۱ . هه روهه پشوره: و تاره که می نیمه دمرباره لهسه لهی و هضمی، که له گوژلاری (آفاق هریبه) ۱۵۶/۵ و دمرکه ناری و بنووس (۳۴) به بلو کراره توه .
- ۱۱- میژووی زیاری هالمی کون، ل ۲۷ .
- ۱۲- دمرباره (سماط چلمیره) و (جه ژن به کومه ل)، بان جه ژن کرده به کومه ل، پزوره: د. ساس سعید الاحمد - الیزیدییه احوالم و معتقداهیم، ل ۱۷۹/۲-۱۸۰ . هه روهه پزوره: مامزستا عبدالرزاق الحسن، که له کتبییه که می (الیزیدیین)، ل ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲ دمیژوی: جه ژن به کومه ل (رومنگه گرنگترین جه ژن به زیدی بیت، ل ۱۱۷) .
- ۱۳- پزوره: انگلز، دانراوه کان مارکس، ۵۹۸/۲۴، هه روهه پزوره و تاره که می نیمه دمرباره گوژانکاری نابوری، گوژلاری (کلیه الاداب)، ۲۲۷-۲۲۵/۱۷ .
- ۱۴- یوزیلهمزان، پزوره: فرید، (موساوه کتبی)، ۱۰۷-۱۰۸ .
- ۱۵- پزوره: د. ساس سعید الاحمد، ۵۶۲-۶۰- هه روهه مامزستا الحسن - پزیدییه کان، ل ۴۲-۴۶ .
- ۱۶- الحسن - پزیدییه کان، ل ۸۷-۸، هه روهه، د. ساس سعید الاحمد، پزیدییه کان، ل ۱۰۷-۱۱۴ .
- ۱۷- الحسن - پزیدییه کان ل ۱۰۰، هه روهه سا د الاحمد، پزیدییه کان - هه نندی گیاندار و روهه رمی نریش دهاله ونه سهر له و لیسته، که شه ک می له پزیدییه کان له دهه کراهه، به ک (کوتزرو، کوریشکتو، فاسولپار، فونیا)، ۱۱۹/۲ .
- ۱۹- الحسن - پزیدییه کان، ل ۱۰۳ .
- ۲۰- پزوره: لهوی فرید دمرباره (زباله یی (موساوه کتبی) نووسو یی، ل ۱۱۴-۵ فرید کتبیکی له سر (تهو تهو پزوره) داناموله سال ۱۹۱۲ ده چاپی که باندوهه، به لام من هیشتا نهچیره .
- ۲۱- کورده کورد کوردستان، ل ۲۹۶، دمرکه ناری و بنووس ژماره (۳۱) .
- ۲۲- هه مان سهرچاوه، ل ۲۹۴ .
- ۲۳- پزیدییه کان، ل ۴۲، نای هه روهه خوای زمرده شو به کان: [أهوه امزدا]، (أهوه امین) به شیروای له لای مامزستا محمد امین زکی و مامزگشتا عبدالرزاق الحسن نایبان هینزه . (أهوه)ش و اتای خواوند ده که یی .
- ۲۴- هه مان سهرچاوه، ل ۴۴ لاپه ره که مان به تهوای رووونووس کرده .

ملخص البحث

هل كان إله اليزيدية طائوس ملك طوطيا؟

الافتراضات وتشعبها وابتعادها عن الواقع والافتقارها للبت برأي مقنع لطابع . للقد وجدنا، ونحن نعد ببحوثنا، لانزال خطوطها، وهي:-
 ۱- دراسات من بعض أصول الاكراه

يرواجه الباحث بشؤون الطائفة اليزيدية، وقلبيتهم اكراه بقلتون شمال العراق الجبلي، وفي خارجه، مسألة تشابكها معقدة من الاصل الذي انحدرت منه نسبة [إله الشر] [الشيطان] به طائوس ملك، وتصاربه

٢- الجذور الاسطورية للمحة النوروز الشمية

٣- الفصل في نشأة النوروز اللحية الابداعية.

بان العديد من الافتراضات متشابهة وبعمدة عن الواقع، لبعضها، للعلامة محمد امين زكي ود. سامي سعيد الاحد والاساتذ عبدالرزاق الحسيني^(١)، وقد ارجعت العقيدة الزيدية الى اصول ايرانية، الى تأثير العقيدة التنوية الزراعية-المتنوية، عن اله الحبر والنور وهو ارمزاد، واله الشر والظلمة وأهورامين، ونسبت تسمية الزيدية الى الاديانة الموسوية، السابقة للزراشتية، على اعتبار انحدر المظفة [الزيدية] اما عن اسم مدينة «يزد» الايرانية والتي كانت من مدن الجوس المهمة، واما عن المهم «يزدان»، بينا يرون عن الزيديين ادعاهم، حسب ماترويه كيهج المقفلة، الجلوة، ومصحفي رش [الكتاب الاسود]، بنزالية وقدم معتقداتهم وان المهم «طلوس» ملك، الشيطان، الذي وصف بطلوس الملاكمة لجماله، قيل المصاه وطرفه من الجنة، بأن ليس له بداية ولا نهاية وهو ملاك سافط قدوم اعيد بعد سقوطه، ثم يذكر ون، امين زكي ود. سامي سعيد، غير ذلك بان تسمية الطلوس مقبسة عن اليونانيين، عبر المسيحيين، عن لفظة توتوس **Theos**، التي تعني عند الاغريق (الله)، بينا يورد د. سامي، بتلخيص مكثف، العديد من الافتراضات الباحين ومناقشاهم عن احتمال ارجاع تسمية الطلوس ملك الى اله توتوس حيث كان يعبد. بالاضافة الى جنوب

العراق، في شمال العراق وسوريا ايضا، ولا عبرة باختلاف بعض الاحرف بين طلوس وتوتوس لحرف الميم بلنظ باللغة الكردية احبنا واو؛ كما نام اسم ناور، نيم-نصف تيو، وجام- عين-جانو، وغيرها، كما يمكن ارجاع عبادة الطلوس كطائر الى ما كان شالمان من عبادة الحيوانات المقدسة في آشور والطور المقدسة المستخدمة للحشر في العصور البابلية. ومع تفسيرنا للجهود العلمية الرصينة المبلولة لدى المذكورين اعلاه، فان الافتراضهم في جعلها لم تقدم تفاصيل دقيقة عن الاصل ولم تبت برأي قاطع عنه، ونحرم، في الوقت نفسه، الاكرد الاقدمين من امتلاك القدرة على ابداع تصوراتهم الخاصة عما كان يتمسك امامهم من تجليات محيطهم ومجتمعهم البسيط بينا ترى الدراسات الاثرية والانتروبولوجية والانتولوجية [العراق] بان بنية قدمه الاكرد الذهنية لم تتخلف عن مجازة نظالها في المنطقة في اختلاق تصورات خاصة بها تنافس [Fantastical] انتمكاسة لتجليات الطبيعة المخشعة امامهم، فصليا، وللمعالم الاجتماعية البسيطة القائمة بينهم، الا نسيا، بمقدار الاختلاف في نمط الانتاج السائد لدنيا وللباين في مستوى تطور لدى كل منها وذلك لعلامة الانتاج ومستوى تطور اجدلية، بمستوى الوعي والامراك. ولما كان شمال العراق الجليل ينفرد قديما باستلاك الشروط النظرية الملازمة اتل للحياة، بتوليف القوت من المواد الضلالية. النباتية والحيوانية وعلاجي، من مغار وكهوف، فكان من الضروري البحث في

بعض المنطقة السحيق، الى نشأة المعتدات البدائية لذلك الخلفنا للدراسة

ذلك للمضي وما له من بدايات اولية لنشوء المعتدات بروح علمية ويتجرد موضوعي يستلزم التحرر من سلطان الهوى- واتنصب العراف

والعقائدي، لدراسة الاشكال الاربعة البدائية: السحرية **Magical**

والنيتشية **etichiskiw** والوطومية **Totemism** والارواحية عما هيأت لنا امكانية تقديم الفرض نعتقد برجعته من ان العقيدة الزيدية تمتلك

راسب من تلك الاشكال الاربعة بعد تطورها وتداخلها وان الاله طلوس

ملك كان طوطيا ممتددين عن هل السنجق الذي يمثل الاله طلوس هو عل

هشة طائر [الرب البسه بالبطة من دون ارجل] وعمل تحريم نباتات

وحوانات وتقدس اشجار معينة وله قدرة خارقة في الشفاء والوليمة

الجماعية [سماط لظميرة (الايهون) في اليوم الرابع من عيد الجماعة

اليزيدي] وهي تشابه الوليمة الطوطومية واعتبار الطلوس الها حاميا ومغدا

وخلصا وله القدرة الحارة على الحلق الضرر باليشر، مع الايمان، بالحلول

والتنسخ مما يبلل على عتيق صلة المعتد الزيدية بالمعتدات البدائية

المؤرثة من الاشكال الاربعة وخاصة من الطوطومية والارواحية. واذ كان

من الصعب، لحد الان، الحصول على نصوص كردية مدونة توثق ما هي.

الاكرد المسيحيين فان ذلك لا يفت حائل ولا يمنع من مواصلة البحث

لاستنتاج قياسي منطقي، ولما كان انسان كهوف شاتيندو وزي وهرامرود

وجومو وكريم شهر اللين تمت دراسة عظام هيكلهم وبقاياهم من قبل

كاروود وسوليكسي وسبايزر واوبهاجم ومورنكات وستون لويديو وغيرهم،

ويتسبون الى انسان يائندوتال الذي ظهرت لديه بداية المعتدات المحجبة

ومن ثم الانتباه الى الانسان المعال **(fonosagiens)** انسان الكرامانيون

الذي تطورت لديه المعتدات بعد ان تمت فواء العقيدة بالعمل، لذلك لا

يساورنا شك بان للاكرد القدماء البدائيين كانت لهم تصورات وتجليات

والمهتم ومنها دموزي واعضاداتهم البسيطة التي دلت عليها الكنتوف

الاثرية ثم اخذت معتقداتهم بالتطور والتشوير والتفسير وخاصة بعد

تحكمهم من الانتقال من طور جمع القوت الى طور انتاج القوت التشريحي بعد

تدجين بعض النباتات والحيوانات البرية وتعلم الزراعة والاستقرار في

مجتمعات سكنية اعتبرت من اقدم القرى القلابة في العالم في جرموتيه جودو

ويلرم تيه، فتطورت معتقداتهم اكثر ونتيجة التضائل والاكتساب من

مجتمعات مجاورة متطورة لذلك فان الاله طلوس كان في بدايته طوطيا وربما

كانت تسمية دموزي تحريفها وان طلوس هو تحريف لاله دموزي الذي،

سيسمي في العصر البابلي باسم توتوز.